

ВИДАВНИЦТВО «НАША КУЛЬТУРА» Ч. 4.

† **І Л А Р І О Н**

Т У М И

П О Е М А

П А Р И Ж

1947

Графічне оформлення В. ЛАСОВСЬКОГО.

Tous droits réservés.

Всі права передруку застережені.

*Copyright by the Author and
Editions J.A.B. 70, Frg Poissonnière
Paris X.*

Т У М И ¹

уляє Сірко по зеленому Криму,
А з ним запорожці мотóрні,
Йде ступить козак — повно крóві та диму,
І тісно татарам, як в жóрні.

І стéляться Кримом голодні пожари,
Невірна кров легься рікою,
А з ними танцює руїна до паря,
І мстивою пéстить рукою.

Булó це недáвно, — татáри зрадливí
Ускóчили в Січ, як шака́ли,
Й козаків чимáло в кривáвій цій зливí
В могíлу холóдну загна́ли.

Й покля́вся Сірко за цю кров відплатíти,
Хоч старість покрáла вже сили :
« Сірка́ спам'ятáє татáрин неситий
За ці передчáсні могíли ! »...

І з пímстою Кримом гуляє відплата,
Козацькі мечі вже щербатí,
І з димом пішла пишна ханська палáта,
Рятунку нема й бідній хатí.

¹ У давнину *тумами* звалися діти, народжені серед татар, коли одним з батьків були християнка чи християнин. Описана тут голосна подія відбулася весною року 1675-го, по татарському нападі на Січ на Різдво Христове 1674-го року. Кошовий Запорозької Січі Іван Сірко помер року 1680-го.

Не знає Сірко для татарів пещади,
Ім'я його — жах для невіри :
« Нехай Україну забудуть ці гади,
Минуться хай наші вампіри !

Гуляй, товариство, козацтву на славу,
Для мене гульня це остання :
У пімсті наш меч на невіру лукаву
Посвище нехай до світання ! »...

Й гуляє Сірко по зеленому Криму,
А з ним запоржці моторні,
Й де ступить козак — повно крові та диму,
І тісно татарам, як в жорні !...

* * *

крикнув Сірко рано-вранці,
Немов лісовий тур ранений :
« А де ж наші родичі бранці,
Де ж брат у Христі полонений ? »

І стали козаки збирати
Всіх бранців із тюрем глибоких :
Булá там замучена мати,
І повно дівчат чернооких.

І бранці збігались зовсюди,
Й греміли залізні кайдани,
І кидались браттям на груди,
І гоїлись болі та рани.

І стали всі бранці, як тури,
Гуляти з козаками Кримом,
І пишні валилися мури,
І сáклі пускалися з димом.

« Оце вам, невіри, відплата
Козацька за хижі наско́ки ! »
Й нема милосердя для ката,
І взявся з огнем меч у бо́ки...

* * *

крикнув Сірко в повний голос :
« А де ж наші дітоньки т́уми? »
Й на сонці блищить сивий волос,
Й схилилось обличчя з зад́уми...

І т́умів коза́ки стягали,—
Шварто́чуть усі, як татари,
Й дивилися злобно, шакали,
Чорніші від темної хмари.

Забули свою рідну мову,
І їм Україна не мати,
Покинули Віру Христову
Й ходили вже Січ воювати...

І т́умів набралася сила,
Стоять за́німілі, як скелі,—
І мати ревма́ голосила,
Коза́ки мовчать, невеселі...

* * *

ертаються стéпом коза́ки додому,
А з ними і т́уми, і бранці,
І слава плетётся Сірку́ кошово́му,
По таборі пісня та танці.

Відплачено з гаком поганцю за зраду :

Нескоро він встане збезсили !

І повні здобутку риплять мажі зраду,

Чого молодці накосили.

Веселі, як ранок, усі полонені,

Вже чується батьківська хата :

Спочинуть в обіймах дружини чи нені,

Й забудеться доля щербата !

І тїрса грайліва кругом шелестіла,

І степом стелїлось весілля,

А в душу вливалася радість доспіла,

І сміхами неслась в довкілля.

А тїми зчорніли, як тучі грозіві,

Лиш очі горять невеселі,

Нема їм потішення в рідному слові,—

Тепліші для них кримські скелі...

Й гарцює Сірко на огерці баскóму,

І стелиться пісня під хмари,

І степом спішáться козáки додому,

А з ними і тїмів отари.

* * *

стали козáки, щоб коні спочили,

Зварити потóмленим їжі,

І звільнені бранці танцюють щосили,

А тїми німі, звірі хижі.

І чує Сірко в своїм стомленім серці :

Сини України пропаці...

Й в душі його бáтько з козáком у гérці,

Мста з смертю розявили паці...

Й під'їхав до т́умів Сірко на баско́му,
Сховать неспоко́ю незмога :

« А що ж, мої діти,— вертайтесь додому,
Куди кому рівна дорога...

Хто хоче, хай йде в Запоріжжя із нами,
І стане нам на́званим братом,

Хто хоче,— вертайсь до татарської брами,
Коли йому Край наш не татом »...

І тихо між т́умів, як пе́ред грозо́ю,
У па́щі страху́ скам'янілі :

Їх очі в коза́ків уп'я́лись осою,
А по́статі — лані несмілі...

Та враз схвилюва́лась гу́ста тумська ла́ва,
Немов би від вітру пшениця,

Й усі повернулись,— о вічна неслава!—
До Криму зрадливі їх лица...

І скрикнула бра́нка до рідного сина,
І в розпачі витягла руки,

Й звалилась додо́лу, підбита пташина,
І б'ється об землю з розпу́ки...

Й у Крим подаліся статаре́ні т́уми :
Ніхто не лишивсь з козака́ми...

Все бра́тство завмерло в обіймах заду́ми :
Це люте прокля́ття над нами !...

А сонце сміялося з Неба додолу,

Й шукало постелі, щоб спати,

Й стелилось цілунками бра́нці по чо́лу:
Не плач за чужим, скорбна мати!...

вийшов Сірко на високу могилу,
І в тумів уп'яв скорбні очі :
Ті радісно динуть в Татарію милу,
Втікають з чужої півночі...

А з ними і син його,— он він, тополя !—
Любов від яркої татарки :
Не знає він батька, бо раз серед поля
Зачався на світ після чарки...

І хилиться долу голівонька сива,
А серце гризуть скорбні думи :
« Оце наша доля повік нещаслива,—
Оці наші зрадники туми!...

Скрізь повно в нас зради
За марні принади,
І вóрогу служать за гроші,
Своім неслухняні
І діти кохані,
І сняться всім панські рóзкоші...

Розпліюнулись туми зрадливі повсюди :
Вся шляхта пристала в латину,
Будують Польщу та Москву наші люди,
А хлоп у неволі гне спіну...

В нас згоди немає,
Свавілля безкрає,
Всі пнуться до ворога пана,
І Мати безсила
Ламає вже крила,
І гине в самоті, кохана »...

А тўми спішать он юрбо́ю додому,
Від них тільки ця́ткою мріє...
« То хай же зрадливі не б́удуть ні́кому,—
Подай мені сили, Маріє !...

Допоки в нас Юди
Гуляють повсю́ди,—
Не б́уде споко́ю наро́ду...
Хто раз Кра́ю зрадить,
Того́ в гречку на́дить,—
Такий Україні на шкоду ! »...

І рветься з роздво́єння серце Сірко́ві :
« Та це ж наші рідні діти,—
Хотів з ними жити в брате́рській любові,
Та як же зрадливих жаліти ? »...

Хто раз служив ляху,
Москві, татарва́ху,—
Не вірте тому вже довіку :
Тако́му лиш гроші
Для серця хороші,—
Ім тільки могила в опіку !...

* * *

Краю милий, Краю Рідний,
Святий огню́ душі мо́йї,
Я вірю : б́уде за́вжди плі́дний
За Те́бе з ворогом наш бі́й !

Душа живе лише Тобою,
Лише в Тобі життєвий чар,—
За Те́бе сміло йду до бо́ю,
Бо Ти для ме́не Бсжий дар !

В Тобі для всіх святі Палати
На втіху змучених сердець :
Земля моя — то рідна мати,
А Рідний Край — то мій отець !

Служімо ж Краю до загину,
Служімо Рідному Нарóду :
Усе — за Матір Україну,
Усе за честь Її й свободу !

І б́удьмо вірні Її й віддані,
Її любім Її, як матір милу,
Аж поки ляжем в смертні сані,¹
Аж поки підем у могилу ! »...

* * *

т́уми останні в степу он пропали,
І чисті довкóлишні д́алі...
І в серці Сірко́вому виють шакали,
І т́анця провадять у шалі...

І скорбно кричить він : « Вертайтеся, діти :
Чекає вас тут Україна ! »...
Та д́армо : одірвані з д́ерева віти
Поплінуть з водою, як піна...

* * *

¹ Удавнину мерців везли до могили на санях.

заграла рішучістю по́стать Сірко́ва,
І руку підвів він угору,—
І сте́пом полинула ти́ша гробо́ва,
И́ почули всі волю сувору :

« На ко́ні, браті́, і всі ра́зом за мною
За ту́мами вихром в гоні́тву ! »...
І срібною сяє Сірко сивино́ю,
А серце шепоче Молитву...

« Нехай же погинуть ці ту́ми зрадливі,—
Рубайте усіх до одно́го ! »...
А думи на серці скрегочуть у зливі,
Пригадують Бога Святого...

* * *

братство небáром зрадливих догна́ли,
І го́лови юні з плечей їм стина́ли,
Рубали з печаллю тяжко́ю,
І сте́пом пливла́ кров рікою...

І ту́мів наклали мечáми без жа́лю
І звірю, і пта́ху для ще́дрого ба́лю,
И́ могили для них не копали,—
Нехай їх хова́ють шака́ли...

А сонце із неба жаха́лось додо́лу
И́ лило́ся промінням коза́кам по чо́лу,
И́ шептало Молитву по же́ртві :
« Хай про́щені бу́дуть хоч мертві »...

* * *

вийшов Сірко на високу могилу :
Розкидані трупи довкола,
І звісти очей кошовому невсилу,
Печаль невимовна б'є з чола...

А бр'анка невішна за сином голосить,
І плакати буде довіку,
Аж поки недоля крилом її скосить,
Й до гробу лине вдові ліку...

Коз'яки шапкі поздіймали в печалі,
І го́лову до́лі, як діти,
І вкрилися сумом довко́лишні да́лі,
І ті́рса спинилась шуміти...

І по́лум'ям стелиться спові́дь Сірко́ва,
Бо плаче душа наболіла,
Й коза́ки зсумніли від щирого слова,
І рі́не сльоза́ їм несміла :

« Прощайте, брати, спочива́йте довіку,
Лежіть тут до Божого С́уду :
Нехай Милосердний нас візьме в Опіку,
Бо й я на Суд Божий прибу́ду.

Прибу́ду на Праведний Суд незаба́ром,—
Пожив я на світі оцьо́му !
Скрізь ту́ми пеклі мене бо́лізним жа́ром,
І чую смерте́льну уто́му...

Поклав вас усіх я своєю рукою,
Та сміло на Суд Божий стану :
Бо все я віддам для Отчизни споко́ю,
Усе за Вкраїну кохану !

А ви Україні за зрадників стали,
Забули й свою рідну мову :
Ви б гризли її, немов люті шакали,
Й рубали б туну́ їй дубо́ву...

Не сміє ніхто до чужого пристáти,
Забути праба́тьківську Віру :
Із грóбу прокля́ття пошле йому́ мати,
А брат — як і ми ось допіру...

Прощайте ж, брати, спочивайте довіку,
Лежіть тут до Божого Сýду :
На тóмів немає в нас іншого ліку,
Щоб вивести з Кра́ю облуду...

Хай сонце пошле вам останні привіти
На ложе тверде серед поля...
Пробачте й старóму мені, мої діти :
Не я вас убив — вбила дсла »...

* *
*

завме́рло стоїть, мов стрі́льча́ста топо́ля
Сірко́ на висо́кій моги́лі :
У ніг його́ тóми, що склала недо́ля,
По боці това́риші милі...

Он там... юнак гордий у ба́тька вп'яв очі...
І рана, як па́ща, на чо́лі...
І згра́ями га́лич несеться з півно́чі
На по́дь dospілу в грáйво́лі...

А з Неба ясно́го солóдке промі́ння
Спадає безжурно, як в зливі,
І тихо вже кра́деться нічка весі́ння,
Й несе́ людям мрії́ щасли́ві...

.....
Моя́ Україно, ти Ско́рбная́ Мати́,
Коли́ оживу́ть твої́ ту́ми,
Коли́ одноду́шно тебе́ рятува́ти
Ми ста́немо всі́ без наду́ми ?...

.....

24. XII. 1916.

НЕПЕРІОДИЧНЕ ВИДАВНИЦТВО
« НАША КУЛЬТУРА »

що виходило в Варшаві й було закрите німцями в 1939-му році, знов приступило до видавання праць головно з ділянки української культури, мови та красного письменства. Буде виходити не менше, як по дві книжки на місяць.

Видавництво розпочинає свою працю з глибокою вірою, що все українське громадянство знайде належне зрозуміння для наших зусиль дати кожному українцеві й кожній українці корисну книжку.

Ми закликаємо всіх людей доброї волі масово поширювати наші книжки, бо тільки від цього залежить розвиток і вся доля нашого Видавництва, якому доводиться працювати в важких умовах емігрантської дійсності.

Це й дасть Видавництву змогу виконати поставлене завдання: доброю книжкою служити Народові.

Видавництво працює під головним проводом Митрополита Іларіона (Проф. Д-ра Івана Огієнка).

Адреса Редакції :

Митрополит ІЛАРІОН
LAUSANNE, « Béthanie » - SUISSE.

Всі замовлення на наші книжки просимо слати на адресу :

EDITIONS J. A. V.
70, Rue du Faubourg Poissonnière, PARIS X (France).

**Вже вийшли такі праці
Митрополита ІЛАРІОНА (Огієнка) :**

1. Легенди світу — *Збірник світових легенд.*
2. Марія Єгиптянка — *Поема.*
3. На Голготі — *Поема (Страждання Українського Народу).*
4. Туми — *Поема.*

Незабаром вийдуть :

5. Політична праця Богдана Хмельницького — *Історична розвідка.*
6. Стелилась слава в час Богдана — *Поезії про героїчні часи Хмельниччини.*
7. Недоспівана пісня — *Історична поема про діло Великого Гетьмана.*
8. Українська літературна мова — *Правопис, основи літературної мови й словник.*
9. *На сторожі слова* — *Всеукраїнська соборна літературна мова.*
10. Українська Церква й наша культура.

